

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ, ЗАЛЕЖНИХ ВІД АДИКТИВНИХ РЕЧОВИН

Шлапко Т. В.

к.ю.н., доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету
м. Суми, Україна

Номировська Ю. В.

студентка магістратури Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету
м. Суми, Україна

Берцюх А. О.

студентка магістратури Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету
м. Суми, Україна

Відповідно до ст. 1 Конституції України Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Згідно зі ст. 3 Конституції людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Соціальна держава – це правова держава розвинутого громадянського суспільства з соціально орієнтованим ринковим господарством, яка здатна створити умови для реалізації економічних, соціальних і культурних прав людини, гарантувати соціальну справедливість і соціальну безпеку особи, встановити соціальну згоду в суспільстві [2, с. 101]. Головащенко О. С. вказує, що соціальна держава уособлює особливий, соціально орієнтований тип держави із розвинутою економікою, високим рівнем соціальної захищеності всіх громадян, а також затвердженням принципу соціальної справедливості [3, с. 32].

Проте в сучасних реаліях української держави вищезазначені норми Конституції переважно носять декларативний характер. На даному етапі актуальною є проблема соціальних гарантій щодо осіб, які мають залежність від наркотичних чи психотропних речовин. Л. М. Литвинчук зазначає, що систематичне вживання наркотичних засобів зумовлює біологічні зміни в організмі. Крім того, відбуваються особистісні зміни внаслідок хронічної інтоксикації і психологічної адаптації індивіда, а також порушення соціального функціонування хворого наркоманією, на якого суспільство впливає репресивними методами [4, с. 41]. Таким чином, адиктивна залежність є глибинним явищем, яке охоплює всю життєдіяльність особистості, відбувається порушення всіх сфер функціонування хворого наркоманією.

Задля захисту цієї категорії населення держава має створювати нормативну базу для належного комплексного лікування та соціальної реабілітації залежних.

На даний час державою зроблені перші кроки. У 2013 році було прийняте розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 р. № 735-р «Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року», а розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. № 56-р затверджено план заходів на 2019-2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2017 р. № 741 «Про затвердження типових положень про заклади соціальної підтримки сімей, дітей та молоді» включає в себе Типове положення про центр соціально-психологічної реабілітації [5].

Відповідно до Типового положення центр соціально-психологічної реабілітації є спеціалізованим закладом соціального захисту, в якому на добровільних засадах тимчасово перебувають особи, які пройшли курс лікування залежності від наркотичних засобів чи психотропних речовин у закладах охорони здоров'я та потребують отримання соціальних послуг з урахуванням їх потреб і принципу забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок. Він може утворюватися місцевою державною адміністрацією,

органом місцевого самоврядування, благодійною організацією та громадським об'єднанням за наявності необхідної матеріально-технічної бази (зокрема приміщень, що відповідають санітарно-гігієнічним вимогам, вимогам пожежної безпеки) та не має на меті одержання прибутку. Утримання центру здійснюється за рахунок коштів засновника, а також за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством [5].

Слід зазначити, що наразі діють головним чином реабілітаційні центри, засновниками яких є громадські чи благодійні організації, наприклад, Київський центр здорової молоді, МБО «Реабілітаційний центр «Сходи», Центр терапії залежностей «Фенікс» та інші [6]. Однак їх можливостей не вистачає, щоб забезпечити всіх, хто цього потребує, необхідним мінімальним обсягом якісних реабілітаційних заходів. Крім того, що держава не надає ніякої фінансової підтримки таким центрам, кримінальне законодавство України пропонує засуджувати наркозалежних до позбавлення волі замість надання їм медичної допомоги.

На нашу думку, так як залежність від адиктивних речовин є біо-психо-соціо-духовним захворюванням не лише окремої особи, а й завдає шкоди інституту сім'ї та соціуму загалом, а також зважаючи на те, що обов'язком правової соціальної держави є захист соціально вразливих верств населення, то наркозалежні особи також мають право стати об'єктом опіки держави. У зв'язку з цим наразі постає питання необхідності участі держави у фінансуванні, яке повинно бути достатнім для забезпечення задоволення потреб якісного лікування та соціальної реабілітації залежних осіб.

Вовкогон О. Ю. зазначає, що у правовому визначенні реабілітація залежних від психоактивних речовин в Україні є дещо відокремленою від ініціатив держави. Зокрема, досі немає єдиного закону, який регулював би сферу реабілітації залежних в Україні. Найбільш зацікавленими, щоб розвивати цю сферу є самі залежні та їхні родичі. Хоча й існує велика кількість різних реабілітаційних програм, вони не утворюють єдиної системи. Нормативне

забезпечення в цьому разі є не джерелом практики, а навпаки, практика потребує державного правового захисту [7, с. 96].

Отже, вищезазначене дає змогу прийти до таких висновків. Особи, залежні від адиктивних речовин, потребують не засудження з боку держави та суспільства, а надання їм кваліфікованої медичної та психологічної допомоги, а також соціальної реабілітації. Чинним законодавством України дотепер не передбачено ефективної системи лікування та ресоціалізації залежних осіб. Необхідними вимогами сьогодення є не тільки створення державних закладів соціальної реабілітації залежних, а й надання фінансової підтримки вже існуючим центрам, засновниками яких є громадські та благодійні організації, а також обов'язкова взаємодія органів державної влади, зокрема Національної поліції (передання затриманих поліцією осіб з ознаками залежності на діагностику та лікування), з такими реабілітаційними центрами. Для вирішення вищезазначених питань доцільно прийняти окремий закон «Про медико-соціальну реабілітацію залежних осіб», який регулював би усі питання, пов'язані з їх лікуванням та ресоціалізацією, а також з діяльністю закладів соціальної реабілітації. Зокрема, закон має визначати: хто взагалі вважається залежною особою (адиктом), хто вважається особою, залежною від адиктивних речовин; права та обов'язки залежних під час лікування та соціальної реабілітації; права та обов'язки органів державної влади у сфері профілактики та лікування залежності, а також реабілітації не тільки самих залежних осіб, а й членів їх сімей; правовий статус і фінансування центрів соціальної реабілітації тощо.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 23.12.2019).

2. Теорія держави і права: навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

3. Головащенко О. С. Поняття та ознаки соціальної держави. *Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в контексті конституційної модернізації*: зб. наук. ст. за матеріалами наук.-практ. семінару (м. Харків, 14 жовтня 2016 р.). Харків, 2016. С. 25–35.

4. Литвинчук Л. М. Проблема анозогнозії наркологічних хворих як фактор виявлення закономірностей процесів реабілітації та ресоціалізації. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. Т. XI. Випуск 14. С. 38–49. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v11/i14/6.pdf> (дата звернення: 23.12.2019).

5. Про затвердження типових положень про заклади соціальної підтримки сімей, дітей та молоді: постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2017 р. № 741. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2017-%D0%BF#n237> (дата звернення: 23.12.2019).

6. Допомога наркозалежним в Україні: довідник реабілітаційних центрів / Анічин Є. М., Дикань З. В., Сєдих С. М. К.: Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні, 2014. 68 с. URL: <http://aph.org.ua/wp-content/uploads/2016/08/sprvochnik2014.pdf> (дата звернення: 23.12.2019).

7. Вовкогон О. Ю. Реабілітація залежних від наркотичних речовин: інституційний вимір. *Наук. зап. НаУКМА. Сер. Соціол. науки*. 2009. Т. 96. С. 94–98.